

УДК 669.017:621.73

ПІДВИЩЕННЯ КОНСТРУКТИВНОЇ МІЦНОСТІ ШАТУННИХ БОЛТІВ ІОННИМ БОМБАРДУВАННЯМ

Пономаренко І.В., к.т.н.

(Харківський національний автомобільно-дорожній університет)

Розглянуто вплив іонного бомбардування титаном на механічні властивості шатунних болтів. Встановлено, що така обробка значно підвищує конструктивну міцність виробів, особливо тих, що мають конструктивні концентратори напружень: σ_b зростає на 69 %, $\sigma_{0,2}$ – на 84 % при збереженні показників пластичності.

Вступ. Різьбові з'єднання широко використовуються в різних конструкціях машин і механізмів та складають 15–20 % від загальної кількості з'єднань [1]. Сучасний легковий автомобіль містить від 2000 до 3500 болтів, з них близько 300 відіграють важливу роль в забезпеченні його надійності. Серед останніх особливо виділяють шатунні болти, руйнування яких може призвести до виходу з ладу всього агрегату. Саме тому їх виготовляють вельми ретельно, з плавними переходами між елементами конструкції і наступною термообробкою (покращення).

Аналіз публікацій. Аналіз характеру відмов цих деталей показав, що незважаючи на значні конструктивні концентратори напружень тільки ~ 20 % з них носять втомний характер [2].

В процесі роботи шатунні болти піддаються змінним навантаженням одного знаку, основними з яких є сила інерції мас, що рухаються поступально: поршня і шатуна, а також, відцентрова сила мас, що обертаються, розташованих над площиною роз'єму кривошипної головки [3].

При недостатній жорсткості елементів шатунної групи опорні поверхні головки і гайки болта можуть перекошуватися, що призводить до його вигину і, отже, виникнення відповідних напружень, додатково ускладнюючи умови роботи.

Стрижні болтів мають проточки в місцях переходу до різьбової частини та поблизу головок. Це збільшує їх податливість і пристосовуваність при порушенні суворої паралельності між площинами прилягання шатунних гайок з відповідними поверхнями шатуна, а отже, попереджає і можливий перенатяг нарізей. Проточки роблять без підрізів з діаметром, що дорівнює внутрішньому діаметру різьби болта. У той же час довжина проточеної поверхні не в повній мірі розвантажує його різьбову частину. В деяких випадках напруження вигину можуть становити 25–30 % напружень розтягнення, що виникають при зтягуванні. Зазначені чинники значно знижують втомну міцність таких деталей [3].

При роботі двигуна сили інерції прагнуть розірвати болти. У зв'язку з цим рівень їх затягування повинен забезпечити щільність з'єднання.

На підставі аналізу умов роботи та особливостей конструкції шатунних болтів двигуна ЗМЗ-406, можна зробити висновок про необхідність забезпечення їх високої конструктивної міцності.

Попередні дослідження методів обробки, що забезпечують підвищення конструктивної міцності деталей машин [4] дали основу для вибору іонного бомбардування як найбільш ефективного способу.

Мета та постановка задачі. Метою роботи є встановлення впливу іонного бомбардування на показники конструктивної міцності сталевих виробів з конструктивними концентраторами напружень (на прикладі шатунних болтів).

Матеріал і методика досліджень. Дослідження проводили на шатунних болтах двигуна ЗМЗ-406, виготовлених зі сталі 40ХН. У розглянутій конструкції кришка кривошипної головки кріпиться до шатуна двома болтами. Останні є одночасно установчими, забезпечуючи однозначне положення кришки щодо шатуна. Це висуває високі вимоги до точності їх обробки, а також отворів під них в голівці. Тому всі болти мають шліфовану посадкову частину. Дослідження здійснювали на партії болтів (10 шт.), яку придбали у офіційного дилера заводу, що служило запорукою необхідного рівня якості, встановленого технічною документацією.

Механічні властивості визначали при випробуваннях на розтяг на універсальній машині моделі УИМ-50 (максимальне навантаження 10 тс). Швидкість навантаження болтів при випробуваннях відповідала 20 мм/хв (за стандартом [5] не більше 25 мм/хв). Щоб уникнути бокового навантаження зразка використовували самоцентрувальні затискачі розривної машини.

В процесі випробувань записували криві в координатах $P-\Delta l$, а потім по ним знаходили P_{\max} і $P_{0,2}$.

Номінальний діаметр нарізей розглянутих болтів $d = 10$ мм, а крок – 1 мм. Розрахунок показників міцності виконувався за номінальною площею поперечного перерізу [5], а середній діаметр різьби d_2 і внутрішній діаметр різьби d_3 за формулами (ГОСТ 24705–81. Резьба метрическая. Основные размеры).

Параметри іонного бомбардування (ІБ) вибирали таким чином, щоб не допустити перегріву витків нарізей та згідно рекомендацій, наведених в [4]. Загальна тривалість обробки для першого режиму ІБ становила 4 хв., для другого – 2 хв. Болти після обробки витримували у вакуумній камері протягом 30 хв., для виключення можливого окиснення поверхні.

Теорія та аналіз отриманих результатів. Досліджувані шатунні болти двигуна до обробки та після ІБ зображені на рис. 1.

Як видно з представленого рисунка при ІБ одночасно з розпиленням поверхні болтів відбувається осадження титану (головним чином у вигляді капель), що і викликає зміну коліру їх поверхні.

Рисунок 1 – Шатунні болти двигуна 3МЗ-406 у вихідному стані (а) та після ІБ (б)

Криві розтягання шатунних болтів у вихідному стані та після ІБ за двома режимами, представлені на рис. 2.

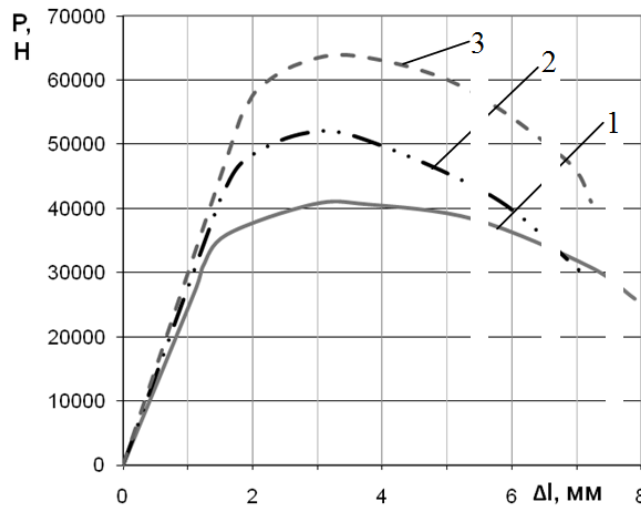

Рисунок 2 – Криві розтягання шатунних болтів у вихідному стані та після ІБ за двома режимами: 1 – вихідний стан; 2 – перший режим ІБ; 3 – другий режим ІБ

В результаті розрахунку були отримані такі значення механічних характеристик для болтів у вихідному стані: тимчасовий опір 574 МПа, умовна границя текучості 443 МПа (середні арифметичні вибірки).

Проведення ІБ за першим режимом, дозволило підвищити σ_b на 25 % (з 574 до 718 МПа), $\sigma_{0,2}$ на 37 % (з 443 до 607 МПа), за другим режимом – σ_b на 69 % (до 970 МПа), $\sigma_{0,2}$ на 84 % (до 815 МПа) відповідно. При цьому другий режим ІБ забезпечує мінімальне розсіювання механічних характеристик як у порівнянні з вихідним станом, так і з першим режимом ІБ. Показник пластичності δ практично не змінився, незважаючи на таке значне зміцнення. Більш високі значення міцності після ІБ за другим режимом пов'язані з меншою тривалістю обробки (нагріву) витків різьби, які мають малий поперечний переріз і, отже, більш схильних до процесу довідпуску.

Висновки. Запропонований спосіб забезпечує унікальне підвищення конструктивної міцності виробів, яке не досягалося жодною із відомих комбінованих обробок, відноситься до ресурсозберігаючих технологій і є екологічно безпечним. На основі отриманих результатів було отримано Патент України на корисну модель [6].

Список літератури

1. Гельфанд М.Л. Сборка резьбовых соединений / М.Л. Гельфанд, Я.И. Ципенюк, О.К. Кузнецов. – М.: Машиностроение, 1978. – 109 с.
2. Косырев С.П. Повышение надежности шатунных болтов высокофорсированных дизелей / С.П. Косырев, А.В. Разуваев, Л.А. Сорокина // Двигателестроение. – 2001. – №4. – 5–6.
3. Колчин А.И. Расчет автомобильных и тракторных двигателей: Учеб. пособие для вузов / А.И. Колчин, В.П. Демидов. – [2-е изд.]. – М.: Высш. школа, 1980. – 400 с.
4. Дьяченко С.С. Возможности получения наноструктуры в массивных изделиях и влияние наноструктурирования на их свойства / С.С. Дьяченко, И.В. Пономаренко, В.А. Золотко // Физическая инженерия поверхности. – 2009. – Том 7, №4. – С. 385–396.
5. Болти, гвинти і шпильки. Номінальні довжини та довжини нарізів болтів загального призначення: ДСТУ ISO 888:2005.
6. Патент України на корисну модель 55911, МПК С 2104. Спосіб підвищення конструктивної міцності сталевих виробів / Пономаренко І.В., Д'яченко С.С., Подригало М.А., Лобанов В.К., Пашкова Г.І.; Харківський національний автомобільно-дорожній університет. – № u201008421; заявл. 05.07.10; опубл. 27.12.10, Бюл. № 24.

Аннотация

Повышение конструктивной прочности шатунных болтов ионной бомбардировкой Пономаренко И.В.

Рассмотрено влияние ионной бомбардировки титаном на механические свойства шатунных болтов. Установлено, что такая обработка значительно повышает конструктивную прочность изделий, особенно с конструктивными концентраторами напряжений: σ_s возрастает на 69 %, $\sigma_{0,2}$ – на 84 % при сохранении показателей пластичности.

Abstract

Improving structural strength of connecting-rod bolts by ion bombardment Ponomarenko I. V.

The effect of titanium ion bombardment on the mechanical properties of connecting-rod bolts is considered. It is found that such treatment significantly increases items structural strength, especially those that have structural stress concentrators: σ_s increases by 69 %, $\sigma_{0,2}$ – by 84% without decreasing ductility.